

La trajectòria periodística de Gaziel

MANUEL LLANAS

El 20 d'octubre de 1910, el diari "La Veu de Catalunya" inseria, en la seva edició del vespre, un editorial que va produir un cert impacte. Els prohoms de la Lliga, almenys, el llegien amb una indissimulada rialleta de satisfacció. Lerroux, aleshores la bèstia més negra del catalanisme conservador, havia fet un míting a Barcelona el dia abans i l'editorial, amb el títol de *L'evolució del senyor Lerroux*, pronosticava amb agudesa un tombant decisiu en la carrera política del líder del partit radical: el renunciament als seus ideals revolucionaris. S'hi veia, sens dubte, la mà mestra de Prat de la Riba, el qual, l'endemà, era felicitat efusivament pels seus partidaris. Tothom, però, a excepció del mateix Prat i de Josep Morató, redactor en cap de "La Veu", ignorava la veritat sobre l'autoria d'aquell article. L'havia escrit un jove de 23 anys, llicenciat en Filosofia i redactor polític del diari des de feia un parell de mesos. Es deia Agustí Calvet, i hi havia entrat per una sèrie de circumstàncies totalment al marge d'una eventual vocació periodística. El cap li anava ple de projectes molt més ambiciosos; volia dedicar-se a la filosofia, a la recerca acadèmica, i, per això, quan el senyor Prat li va proposar l'entrada al flamant Institut d'Estudis Catalans, va deixar el diari en sec.

Gaziel l'any 1931.

FIRMA DEL INTERESADO

Agustín Calvet

Carnet de identidad expedido a favor de D. *Agustín Calvet*

reporter *especial* de La Vanguardia, enviado para asistir a la conferencia de Génova.

Se ruega a todas las Autoridades y a sus agentes a quienes exhiba este carnet que se sirvan facilitarle el desempeño de su cometido.

Barcelona 29 marzo de 1922

El Director de LA VANGUARDIA,

José Escofet

Carnet de "La Vanguardia", expedit l'any 1922, que acredita Calvet com a corresponsal a la conferència de Gènova. D'aquelles cròniques en sortiria el volum "El ensueño de Europa".

La irrupció de «Gaziel»

Som ara a la primavera de 1914. Calvet s'ha doctorat en Filosofia, però ha fracassat en les oposicions a una càtedra universitària. Ha abandonat l'Institut, on la retribució li resultava del tot insuficient. Desorientat, fa un pacte econòmic amb el seu pare i opta per traslladar-se a París. Per contribuir a la seva manutenció, ha convingut amb Prat de la Riba que enviarà articles a "La Veu". Volent reservar, però, el seu nom per a empreses de més envergadura, decideix acudir a l'ús d'un pseudònim. I així, el 30 de març de 1914, un article sobre Henri Bergson, aparegut al portaveu de la Lliga, va firmat per primera vegada per Gaziel ("el nom que els comentaristes àrabs, medievals, de Plató [...] donaven al famós daimon socràtic"). Fins al final de juliol, a aquest article en segueixen nou més¹; en conjunt, alternen la literatura narrativa amb la divagació cultural i revelen, tot i el caire inequívocament orsià d'algun d'ells, l'esforç de Gaziel per posseir un estil propi.

L'inici de la Guerra Gran, a l'agost d'aquell any decisiu, estronca la sèrie. Com si pressentís la transcendència d'aquella hora, Calvet no abandona la capital francesa fins al final de mes. Ja a Barcelona, Miquel dels Sants Oliver, aleshores

codirector de "La Vanguardia", el requereix urgentment. Al seu diari, explica Oliver, li són imprescindibles informacions de primera mà sobre la guerra a França; tots els corresponsals que hi ha enviat no han pogut passar de Perpinyà. Calvet, confús, li contesta que només pot oferir-li un carnet de notes íntimes on ha apuntat les repercussions de la guerra en la societat parisenca. Agitat, Oliver l'hi arrabassa literalment de les mans, hi passa els ulls àvidament i dictamina:

"Ja en tinc prou: això és magnífic. És un dels testimonis més vius que segurament quedaran d'aquestes hores terribles. Només cal posar-ho en net —traient-ne tot el que sobra. Vagi a casa seva, vagi on vulgui, i escrigui tot això, en castellà, dividint-ho en capítols o articles. Li pagaré el que vostè demani. El primer article, me l'ha de portar avui mateix, abans de les sis de la tarda. Faci el que li dic: vostè és tot un periodista".

Impressonat per aquella contundent asseveració d'Oliver, Cal-

LOS TRANVÍAS DE BARCELONA. S. A.

AÑO 1921 - PRIMER SEMESTRE

LIBRE CIRCULACION

N.º *2444*

Sr. D. *Agustín Calvet*

El Director General,

Miquel dels Sants Oliver

ADVERTENCIAS

1.º Este billete es personal e intransferible, y está concedido bajo la expresa condición de que la Compañía no responde de ninguna clase de perjuicios que puedan ocasionarse al portador del mismo.

2.º Se considerará nulo si no lleva la fotografía y firma del interesado, quien no podrá negarse a identificar su personalidad por medio de la firma o de la cédula personal.

3.º Deberá ser presentado cuantas veces lo exijan los empleados de la Compañía y será recogido y anulado si se utilizase por otra persona, sin perjuicio de exigirle las responsabilidades a que hubiere lugar.

EL INTERESADO,

Agustín Calvet

Carnet de premsa de 1921 a favor de Calvet per a la lliure utilització dels tramvies de Barcelona.

Gaziell en un oli de Joaquim Sunyer.

vet, de moment, dubta. En primer lloc, no ha pensat mai, ni en somnis, en l'ofici periodístic; en segon lloc, se sent moralment obligat amb "La Veu de Catalunya", i per això, abans de decidir-se, consulta el cas amb Prat de la Riba. Però el líder de la Lliga, germanòfil convençut de la imminent derrota francesa, amablement el deslliura de tot compromís. "Aquella mateixa tarda" —recordarà Calvet molts anys després— "escrivia el primer article de la sèrie que m'havia encomanat Oliver". I així sorgeix el *Diario de un estudiante en París*, un dels èxits periodístics més extraordinaris de tots els temps. "La Vanguardia" va multiplicar les vendes i diversos diaris espanyols i americans van reproduir, amb permís o sense, aquelles celebrades cròniques². Amb el mateix títol, no trüguen a ser recollides en volum (1915)³, precedides per

un pròleg entusiasta d'Oliver que, entre altres coses, deia:

"Con dificultad se hallaría en los anales de la prensa española un éxito periodístico más rápido y brillante... [...] Con mis treinta años de experiencia profesional yo no puedo citar, porque no lo conozco, un caso semejante".

Atès al ressò públic obtingut, no és difícil imaginar que Oliver fàcilment convenç Gaziell perquè torni a París com a corresponent de les potències aliades. Per a Gaziell és l'oportunitat, llargament perseguida, d'estabilitzar-se econòmicament⁴. Així, oblida els seus projectes i ambicions anteriors i, amb un sou de tres-centes pessetes mensuals⁵, arriba a la capital francesa els primers desembre. Excepció feta de viatges esporàdics per Europa i d'excursions al front, s'hi quedarà fins a començament de 1918.

Les seves cròniques de guerra, reportatges vivíssims d'un observador de tarannà pacifista i irreductiblement francòfil, passen dels tres centenars i es van recollint, en bona part, en volum —com a continuació del *Diario: Narraciones de tierras heroicas* (1916), *En las líneas de fuego* (1917), *De París a Monastir* (1917) i *El año de Verdún* (1918).

Consagració professional definitiva

1918: Gaziell, instal·lat novament a Barcelona, esdevé redactor en cap de "La Vanguardia". Hi treballa emparat per Oliver, el qual es converteix en el seu braç dret i el prepara perquè el substitueixi. L'ocasió es presenta molt aviat; enmig de gravíssims conflictes socials a Barcelona i d'una violenta topada amb

La plaça de Sant Jaume de Barcelona després dels fets del 6 d'octubre de 1934, que van frustrar la confiança amb què Gaziell havia acollit la República.

Ramon Godó, Oliver mor el gener de 1920. Tot seguit, el propietari del rotatiu fa saber als redactors el seu propòsit: la direcció tripartita integrada per Ezequiel Boixet, Alfred Opisso i el desaparegut Oliver serà substituïda per una altra, quadripartita, formada per Dídac Priu, Manuel Rodríguez Codolà, Josep Escofet i Gaziell. Segons el seu testimoni personal, Gaziell d'entrada s'hi nega, però cominat per Godó i pels altres tres designats reconsidera la negativa. Quan al final hi accedeix ho fa, argumentarà anys a venir, mogut per una combinació de motius personals, professionals i, diguem-ne patriòtics:

“Ja era instal·lat a Barcelona, amb la muller i el primer fill. Ja hi havia trobat les amistats i els aires que només es troben “a casa”. Ja hi tenia un públic nombrosíssim, que m'estimava i em llegia amb una devoció de la qual jo mateix no em sabia avenir. Tot això era tan dolç i tan fort! I hi havia, amb la inexperiència i l'audàcia dels 30 anys, una veu secreta —segurament la de la Serp del Paradís— que em deia a

cau d'orella: “Ja hi ets, ara a “La Vanguardia”, a dins d'aquesta fortalesa gairebé impenetrable, que ningú, ni els més forts, ni els més valents, no han gosat apropar-s'hi. ¿Per què no proves, doncs, de transformar-la, de fer-ne un gran diari d'esperit català, escrit en llengua castellana?”⁶.

Immediatament, Gaziell es converteix en el director de confiança de la casa. Redacta els editorials sobre els temes més delicats i conflictius (i a fe que n'hi va haver, entre 1920 i 1936!) i es guanya un sòlid i gradual prestigi com a columnista quasi setmanal. A la primavera de 1922 emprèn la seva última aventura com a corresponsal assistint a la conferència de Gènova; les cròniques sobre aquell esdeveniment es reuneixen, el mateix any, en volum: *El ensueño de Europa*.

Una curiositat il·limitada

Com a articulista la seva curiositat és il·limitada. I com que manté

una orgullosa independència de criteri, falcada amb l'adhesió creixent del públic lector, no triga a intervenir en nombroses polèmiques periodístiques⁷. A “La Publicitat” i a “La Veu de Catalunya”, sobretot, es troben els seus contraopinants més freqüents. Ben aviat, el catalanisme polític li fa el buit, i Gaziell és situat, *malgré lui*, en una posició marginal respecte a la majoria de la intel·lectualitat catalana. Aquest fet, que ha produït no pocs malentesos en la interpretació del fenomen Gaziell, explica que, sovint, es cregués obligat a fer professions públiques de catalanitat i d'amor a la llengua pròpia⁸. Ja en la vellesa, fent balanç del període, Gaziell es planya vivament de la incomprensió dels sectors catalanistes per la seva tasca solitària i imputava aquella hostilitat a enveges i a passions polítiques:

“Davant la suor freda que dona recordar només una experiència semblant, poseu-vos la mà al cor i digueu si hi ha algú que pogués desitjar, i encara menys envejar, del 1919 al 1936, la direcció de “La

Acotacions

1. Dos d'aquests articles, els més literaris, van ser recollits, el 1915, en el volum núm. 115 de la *Lectura popular*, col·lecció que, a Barcelona, dirigia Francesc Matheu. Tots ells van ser aplegats en llibres posteriors: *Hores viatgeres* (1926), *Una vila del Vuit-cents* (1953) i *Un estudiant a París i altres estudis* (1963).

2. Quan Gaziell va viatjar a Colòmbia, el 1937, va ser saludat pel propietari d'un rotatiu de Bogotà, "El Tiempo", en aquests termes: "¡Caramba, Gaziell, cuánto me alegro de poder abrazarle en carne y hueso, ya que desde 1914 le estuve saqueando a usted impunemente!". Enllestida ja la publicació del *Diario* a les pàgines de "La Vanguardia", i abans que aparegués en volum a Barcelona, en van sortir més d'una dotzena d'edicions pirates a diverses repúbliques americanes. El nom de Gaziell hi va arribar a ser tan famós que, acabada la guerra, més d'un individu, suplantant la personalitat del popular periodista, es guanyava la vida donant conferències d'un país a l'altre.

3. En morir, Gaziell treballava en la versió catalana d'aquest volum, versió que, completada per Bartomeu Bardagi, va aparèixer el 1964 amb el títol de *París, 1914. Diari d'un estudiant*.

4. Al marge de la peremptòria necessitat d'una retribució suficient, Gaziell, anys després, atribuïa també la seva decisió a altres factors: "Que jo hagués de ser periodista, mai, ni remotament, no m'havia passat pel magí. Però era certament una perspectiva que m'enlluernava tornar a París i veure de prop els esdeveniments que feien trontollar Europa i tenien espalmat el món... Vaig acabar acceptant a mans besades" (*Història de "La Vanguardia" (1884-1936)*. París, 1971, p. 21).

5. En aquella meravella literària que és l'*Homenot* que Josep Pla va dedicar a Miró i Folguera (*Obra completa*, XI, Barcelona, 1969, p. 568), hi podem llegir aquestes afirmacions: "...el costum que hi ha hagut en el periodisme d'aquest país en el meu temps amb els corresponsals a l'estranger ha estat la gratuïtat sistemàtica. Els primers que han començat a cobrar amb una certa puntualitat han estat els corresponsals de la darrera guerra. Es pot dir que Gaziell ha estat el primer que ha viscut d'aquest ofici. Abans hom donava un carnet al corresposnal i se li desitjava explícitament un bon viatge".

6. *Història de "La Vanguardia"*, p. 100. Aquest llibre, edificat en més d'un sentit, constitueix una justificació personal de la seva trajectòria com a director, descriu les seves difícils relacions amb els dos Godó amb qui va haver de tractar —Ramon i Carles— i detalla les fases de la formidable expansió del diari. Quan Gaziell va entrar-hi tirava de 60.000 a 80.000 exemplars; quan, passat el 19 de juliol de 1936, l'en van treure, en tirava, amb una base de 100.000 subscriptors, de 200.000 a 250.000. El nombre de pàgines també havia augmentat sense parar: de 8 a 64 —amb el complement de quatre a vuit més d'il·lustració gràfica. En aquest inusitat creixement la figura de Ramon Godó hi va tenir un paper essencial. Sobre aquests aspectes es pot consultar, a part del testimoni de Gaziell, Josep Pla, *El senyor Godó i "La Vanguardia" (1864-1931)*, (*Obra completa*, XXIX, Barcelona, 1975), text que el prosista de Palafrugell va escriure a partir

Vanguardia"! Però el fet és que a mi me l'envejaven, com si el meu turment no fos prou per a fer-la avorrible al qui en tingués més ganes. I els qui m'escometien més i amb bales enverinades eren justament els catalanistes enfellonits, que atribuïen la permanència meua al cap d'aquell diari i els meus clams anunciant a uns i a altres la tempesta que se'ns emportaria a tots, a la privilegiada situació —deien ells— que jo tenia dins la premsa espanyola i al meu sou de *vedette*. Quins miratges més falsos dona l'encegament polític"⁹.

Tot i aquests entrebancs, la seva audiència cada dia és més àmplia; Gaziell s'erigeix en el periodista més llegit de Catalunya i en el mentor indiscutit de la burgesia. Una burgesia, però, que, ara i adés, no se salva de les seves crítiques, especialment quan, a partir del 1931, li retreu durament la seva inhibició davant el nou règim republicà. Altres rotatius reclamen la col·laboració de Gaziell, el qual, així, eixampla l'àmbit de la seva influència; durant la dictadura de Primo de Rive-

Soldats de guarnició de Barcelona fent foc des de la plaça de Sant Jaume. Desenganyat, Gaziol va fer servir el diari per tractar d'infondre calma a la població.

ra escriu en un òrgan periodístic tan influent com "El Sol" i a l'inici de la Segona República en un altre diari madrileny ("Ahora").

Director únic de "La Vanguardia"

Totes aquestes col·laboracions externes, i algunes altres de més esporàdiques, Gaziol les ha de suspendre quan, el 1933, és nomenat director únic de "La Vanguardia". Aquesta decisió, presa per Ramon Godó poc abans de morir, trencava una pràctica amb dècades de vigència al diari: la de la direcció múltiple i compartida. És aleshores que Gaziol hi pot incorporar, d'una manera molt més ràpida i franca, algunes de les firmes catalanes més prestigioses: Agustí Duran i Sanpere, Carles Soldevila, Josep Pijoan, Joaquim Folch i Torres, Alexandre Plana, Eugeni d'Ors (el qual retornava, així, a la premsa del país). A poc a poc, el director anava venent les reticències dels intel·lectuals catalans a col·laborar a "La Vanguardia". No hi va haver temps, però, d'avançar gaire més. La marxa dels esdeveniments va frustrant la confiança expectativa amb què Gaziol havia acollit la república, i els fets del 6 d'octubre l'enfonsen definitivament. Desenganyat, comprovant que els seus advertiments resulten inútils, tracta llavors d'infondre calma i serenitat davant la imminència d'una guerra civil que pronostica reiteradament. Els daus, com diria Gaziol mateix, ja estaven llançats.

de la informació que el mateix Gaziol li va subministrar directament.

7. Ja ha estat comentada la seva participació en el debat sobre la novel·la que va tenir lloc el 1925 (Alan Yates, *Una generació sense novel·la?*, Barcelona, 1975, pp. 180-183).

8. Vegeu, per exemple, el pròleg a *Hores viatgeres* (1926) i l'article *Los amigos de la verdad* ("La Vanguardia", 24-VII-1925, p. 5), text del màxim interès on, a més de descriure les raons de l'aïllament a què se'l sotmet, es defensa de les acusacions d'anticatalanisme rebudes: "*Se me quiere presentar como un detractor de la renaciente espiritualidad de Cataluña. Es absolutamente falso. No hay en toda mi vida ni en toda mi obra, que ya no son cortas, un solo acto ni una sola palabra contrarios al espíritu de mi tierra. Y en cambio, todos mis lectores recordarán innumerables páginas más henchidas de catalanidad. He combatido a hombres, tendencias, egoísmo, intereses y vicios. Pero a Cataluña no la he combatido ni la combatiré jamás*".

9. *Història de "La Vanguardia"*, pp. 102-103.